Топчій Н.С., старший слідчий ГУ МВС України в м. Києві

Проблеми визначення мети покарання за кримінальним законодавством України

На сьогоднішній день, дослідження мети покарання, як заходу примусу з боку держави є актуальним та важливим, оскільки досить часто виникають розбіжності в інституті покарання при його призначення та визначенні відповідної міри покарання.

Об'єктом дослідження є ті труднощі,конфліктні ситуації, які виникають у судовій практиці при призначенні покарання та визначенні достатньої міри необхідної для виправлення та рем соціалізації особи злочинця. Предметом виступають кримінальні норми, що регламентують цілі,підстави, умови та основні принципи, якими керується суддя, при призначенні покарання. Метою є дослідження, аналіз найбільш гострих сторін, невизначеностей наявних і виникаючих при призначенні покарання.

Для досягнення поставленої мети вирішувалися наступні задачі: встановлення сутності поняття покарання; аналітична оцінка чинного законодавства, що регламентує інститут покарання; погляди представників наукової школи кримінального права щодо мети покарання та визначення сутності його застосування при вчиненні того чи іншого складу кримінального правопорушення.

Кримінальні правопорушення і покарання між собою тісно пов’язані. Покарання є реакцією держави на вчинене кримінальне правопорушення. Якщо за суспільно небезпечне діяння не передбачено покарання санкцією

статті Особливої частини, його не можна вважати злочином. Так, можна сказати, що ознака кримінальної караності - обов'язкова ознака поняття "злочину"[4,с. 128].

Тобто покарання є відображенням пануючих у тому чи іншому суспільстві поглядів на засоби боротьби зі злочинністю [1].

Чинний Кримінальний кодекс дає досить чітке визначення поняття "покарання" в ч. 1 ст. 50 КК України. Однак характеристика покарання не обмежується лише визначенням його сутності. Не менш важливо з'ясувати мету покарання,яка передбачена в ч.2 ст.50 КК України. Навколо цього питання виникало чимало різноманітних теорій (абсолютні, відносні та "змішані" теорії мети покарання) [2,с.21]. Основна проблема кримінального покарання виникає із самої ч. 2 ст. 50 КК України, де метою покарання серед інших зазначено і виправлення засудженого.

Під перевихованням розуміють не лише виправлення винного у процесі виконання покарання, а й докорінну зміну його свідомості, формування в засудженого стійких соціально-корисних поглядів і звичок. Спеціальне і загальне попередження, як і інші цілі покарання, тісно взаємозалежні. Будь-яке покарання незалежно від його виду і розміру повинно забезпечувати досягнення всіх цілей покарання. Покарання, перш за все, повинно бути справедливим, співрозмірним тяжкості скоєного і суспільній небезпечності винного. Тільки тоді воно буде максимально сприяти досягненню поставлених цілей.

Мета покарання розглядалась різними представниками наукової школи кримінального права. Будзинський С.В., осмислюючи мету покарання, опирався на тезу щодо того, що покарання являє собою протидію держави порушенню державного порядку [1, с. 247]. вважає, що покарання може являти собою лише зовнішній примус, а відтак не повинне ані принижувати злочинця, ані втручатися у духовну сферу його думок та переконань [1, с. 11]. Доповнимо, що С. В. Будзинський вважав: для того, щоб покарання було справедливим воно повинне бути особистісним, відповідати вині [5,с.264]. Г егель, вважає, що право та справедливість, мають своїм джерелом свободу та волю, трактує покарання як право, закладене в самому злочинцеві, у діях якого міститься воля одиничного [6,с.195].

Спасович В.,наголошував на тому, що людина - істота вільна. Немає мотивів, стверджував він, які б діяли на душу з непереборною силою. Тому особа повинна нести відповідальність за свої вчинки.Стверджує, що покарання - не помста; покарання не відплата за завдане злочинцем зло; покарання - не засіб залякування; покарання - не засіб виправлення, оскільки злочинець не завжди може бути виправлений[7,с.148].

Сергієвський М.Д., право покарання виводив зі свободи волі. Центр тяжіння злочину, вважає він, лежить у дії злої волі, а Чезаре Ломброзо розглядав покарання винятково як засіб самозахисту від небезпечних індивідів. Він стверджував, що застосовувані попереджувальні засоби зарекомендували себе як недієві, а тому все, що спричиняється до

обмеження, а у необхідних випадках і до знищення шкідливої породи людей - все це повинне використовуватися як покарання [8,с. 116].

У чинному КК України законодавець передбачив лише мету виправлення, виключивши при цьому мету перевиховання. Мабуть керуючись тим, що перевиховання винного досить складне завдання, скоріше навіть недосяжне, враховуючи, що злочинець - зріла особа, моральні цінності якої формувалися не один день. Перевиховання слід передбачати метою покарання в першу чергу щодо неповнолітніх злочинців, свідомість яких неповністю сформована [4,с.129].

Механізм досягнення мети перевиховання слід віднести до компетенції Державної пенітенціарної служби, адже саме цей орган повинен забезпечувати належні умови відбування покарання, щоб особа, яка понесла покарання, переконалася в можливості виправлення, а покарання забезпечило це виправлення.

Проблема мети покарання викликала великі спори. Найбільше дискусій виникло з питання про визнання кари метою покарання. При науковому розв'язанні цієї проблеми необхідно виходити з того, що цілі покарання багатогранні. Це насамперед:захист суспільства від злочинних посягань, що немислимо без відплати за вчинене кримінальне правопорушення; обов'язковий виправний вплив на засудженого з метою перетворення його на законослухняного громадянина і попередження вчинення кримінальних правопорушень у майбутньому як засудженим, так і іншими особами.

Кримінальний закон виходить із змішаних теорій, тому що називає метою покарання:

1) кару як відплату за вчинене;
2) виправлення засудженого;
3) попередження вчинення нових кримінальних правопорушень самим засудженим (спеціальне попередження);
4) попередження вчинення кримінальних правопорушшень з боку інших осіб (загальне попередження) [4,с.130].

Застосовуючи покарання, суд має на меті покарати винного, що необхідно і для захисту суспільства, і для задоволення почуття обурення і справедливості потерпілого і суспільства в цілому. Кара як органічна ознака покарання знаходить своє вираження не тільки в застосуванні покарання, але також у санкції статті і відповідній нормі Загальної частини, де передбачений конкретний вид покарання, описані характерні його ознаки. Забезпечення мети кари- обов'язкова відповідь держави на вчинене кримінальне правопорушення. Але мета кари досягається не тільки виконанням покарання. Забезпечення цієї мети починається з моменту призначення судом конкретної міри покарання. Самий факт призначення покарання - це істотний прояв його карального впливу. Призначення покарання у деяких випадках справляє більш значний вплив на засудженого, ніж безпосереднє його виконання (наприклад, утримання із заробітку при виправних роботах, стягнення штрафу і т.ін.) [3,п.1].

Мета спеціального попередження (спеціальна превенція) полягає в такому впливі покарання на засудженого, що позбавляє його можливості знову вчиняти кримінальні правопорушення. Так, при відбуванні позбавлення волі режим виконання покарання, обмеження контактів з навколишнім світом, постійний контроль за поведінкою засудженого тощо фізично позбавляють його можливості вчинення багатьох кримінальних правопорушень. Досягненню цієї мети сприяють і положення закону, що посилюють покарання за вчинення нового кримінального правопорушення (визнання його обставиною, що обтяжує покарання - ст. 67; більш суворі правила і межі призначення покарання - ст. 71). При призначенні такого покарання, як позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, засуджений позбавляється можливості знову вчинити кримінальне правопорушення з використанням свого службового становища. Наприклад, завідувачка відділу крамниці, засуджена за зловживання службовим становищем (ст. 364) до двох років обмеження волі з позбавленням права обіймати посади, пов'язані з матеріальними цінностями, строком на три роки, фактично не зможе вчинити подібне кримінальне правопорушення, як мінімум протягом строку призначеного їй покарання.

Мета загального попередження (загальна превенція) припускає такий вплив покарання, що забезпечує попередження вчинення кримінального правопорушення з боку інших осіб. Ця мета покарання звернена ,насамперед, до осіб, схильних до вчинення кримінальних правопорушень. Переважна частина громадян не вчиняють кримінальних правопорушень не під загрозою покарання, а внаслідок своїх моральних властивостей, звичок, громадських, релігійних настанов і переконань. Стосовно таких громадян кримінальне покарання теж впливає позитивно, підвищує правову культуру, виховує нетерпиме ставлення до злочинців, формує відповідний рівень правосвідомості.

Досягнення мети загального попередження забезпечується самим оприлюдненням законів, санкції яких попереджують про покарання кожного, хто порушить ці закони. Представники різних кримінально-правових шкіл, апелюючи до мети покарання, по-різному трактували її складові. Однак всіх їх об’єднував спільний варіант - вони намагалися обґрунтувати мету покарання з гуманістичних позицій. Очевидним є те, що саме до гуманістичної серцевини належить звертатися й нині - як такої, що в історичному вимірі засвідчила свою життєздатність та цивілізаційну роль і саме тому, пропонуємо доповнити ч.2 ст.50 ККУ України в частині визначення мети і поряд з метою кари, виправлення та запобігання, визначити ще одну мету - «перевиховання засуджених осіб», що має в першу чергу превентивне значення.

Список використаних джерел

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради (ВВР), 1996, № 30, с.141.із

змінами № 742-УП від 21.02.2014, ВВР, 2014, № 11, ст.143

2. Кримінальний кодекс України Відомості Верховної Ради (ВВР), 2001, N 25-26, ст.131,із змінами внесеними згідно із Законами № 218-УШ від 02.03.2015р.

3. Про практику призначення судами кримінального покарання: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 24.10.2003р., №7 із змінами, внесеними згідно з Постановами Верховного Суду № 11 (у0011700-09) від 06.11.2009р.

4. Мельник М.І., Хавронюк М.І.// Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України.// 3-тє виданння, переробл. та доповн. - К.: Атака, 2003р.

5. Будзинский С. Начала уголовного права / С. Будзинский. - Варшава: типография И. Яворского, 1870. - 362, [XI] с.

6. Гегель. Система нравственности / Георг Вильгельм Фридрих Гегель // Политические произведения.М. : Наука, 1978. - С. 227.

7. Спасович В. Учебник уголовного права Т . 1. - Вып.1. - СПб. : Типография Иосафата Огрызко, 1863. -180 с.

8. Ломброзо Ч. Преступление / Чезаре Ломброзо // Преступление. Новейшие успехи науки о преступнике. Анархисты / Сост. и предисл. В. С. Овчинского. - М. : ИНФрА-М, 2004. - С. 3-142.

Шваб М.О., курсант ННІПФЕКП НАВС

Процесуальні та тактичні підстави залучення спеціаліста до огляду місця події

Розглянуто поняття, процесуальні та тактичні особливості взаємодії спеціаліста зі слідчими органами, їх процесуальні та організаційні питання при проведенні огляду місця події.

Розкриття злочинів у переважній більшості випадків потребує обробки значного обсягу доказової інформації, збирання якої, в основному, здійснюється у ході первинного огляду місць подій. Стислі строки огляду місця події (ОМП), з огляду на необхідність ліквідації наслідків злочину, вплив погодних та техногенних факторів призводять до втрати загальної цілісної картини місця події, що зумовлює підвищені вимоги до організації й проведення огляду із застосуванням всіх відомих методів фіксації обстановки, наслідків, обставин, ознак і слідів. Кожний з цих методів дозволяє не тільки зберегти відповідну інформацію, але й іноді виявити нову, не помічену безпосередньо під час огляду.

Огляд місця події (статті 214, 237, 238, 239, 361 КПК України) — одна з найпоширеніших слідчих (розшукових) дій у структурі методики розслідування злочинів.

У спеціальній криміналістичній літературі огляд місця події розглядають як одну з найскладніших і значних слідчих дій, під час проведення якої вирішують багато планових завдань розслідування і